

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Sohbet Toplantıları Toplantı Özeti

Toplantı Tarih ve Sayısı: 21/01/2021-7

Toplantı Konusu: Türk Dış Politikası: Politikalar, Yapılması Gerekenler

Açılış Konuşması: Hikmet Çetin

Notu Hazırlayan: TDE-Kerem Alptekin

- * **I.Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan “Batı Dünyası” modeline Türkiye de ayak uydurmuş, Cumhuriyet’le birlikte bu modelin yarattığı çatışmasızlık ve istikrar sürecine dahil olarak dış politikasını da bu değerler çerçevesinde oluşturmuştur.** Türkiye Cumhuriyeti kendi özgün tarihsel koşulları ve siyasal hedeflerine dayalı olarak ulusal çıkarları ve tercihleri yönünde bir dış politikayı özümsemiştir.

Türkiye, 21. yüzyılın başına kadar da bu politikaları zaman zaman dostlarının farklı yöndeki telkin ve talepleri karşısında bile belli bir denge içinde sürdürmüştür. Bu yaklaşımı özel ve dış dünyada saygın kılan unsur, politikaların rakipler karşısındaki tutum da dahil çatışmacı değil, tutarlılık ve karşılıklı diyalog ve anlayışa dayalı müzakereci nitelikte yürütülmüş olmasıdır.

- * **Türk Diplomasisi son dönemlere kadar 4 temel ilkeye dayandırılmıştır: 1) Başka devletlerin iç işlerine karışmamak; 2) Başka devletlerle olan ilişkileri iç politika aracı olarak kullanmamak; 3) Dış politika tercih ve uygulamalarında "ideolojik" yaklaşımlara dayandırmamak; 4) Dış politika ilişkilerini ülke çıkarları üzerinden okumak ve geliştirmek.** Esas olarak Türk Diplomasisinin ana çerçevesi de Anayasanın 2. maddesinde de ifadesini bulan "Yurtta Barış, Dünyada Barış" anlayışı doğrultusunda, güvenilir, öngörülebilir, saygın bir çizgi izlemiştir. Bazı çevrelerce "pasif" olarak nitelenen bu yaklaşımın özünde ülke çıkarlarına dayalı her alanda öngörülü ve etkin olmayı hedefleyen örgün bir yapı mevcut olmuştur.

- * **Bugün Dünyada bir Demokrasi Krizi yaşanmaktadır.** Soğuk Savaş’ın sona ermesini takiben ABD’nin yanında Rusya kısa sürede toparlanarak yeni düzen içindeki aktif rolünü almış, Hindistan ve Çin’in büyüyerek denkleme hızlıca dahil olması, ABD ve müttefiklerinin deniz-aşırı müdahaleleri, sınır tanımayan terörizmin yaygınlaşması, uluslararası büyük göç hareketleri, çevre ve sağlık felaketlerinin küresel boyutta sonuçlar doğurmaya başlaması, dünya siyasetinin, doğal olarak da uluslararası diplomasisinin farklı boyutlara evrilmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu gelişmelerin yer yer nedenlerini oluşturan, ancak çoğunlukla bu gelişmelere tepki olarak ortaya çıkan sağ popülist ve ırkçı liderlerin yükselişleri ve demokrasiye darbe vurmaları da yine bu döneme denk gelmiştir. Bugün dünyadaki genel dengelerin 1878 Berlin Konferansı koşullarını andırdığı; Türkiye özelinde ise, I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girişini hazırlayan koşullar düzeyinde

hassasiyetlere benzer hassasiyetlerin söz konusu olmaya başladığı bir döneme girildiğinden söz etmek de mümkündür.

- * **Bu dönemde mevcut iktidarın ilk dönemlerinde “komşularla sıfır sorun” hedefiyle yola koyulan Türk dış politikası, günümüzde yerini sıcak çatışmaları da içeren ve sonu iyi hesaplanmadığı anlaşılan politika tercihlerine bırakmıştır.** Bu yaklaşım geleneksel politikalarla çelişkili olmanın yanında, zamanın ruhuna aykırı tercih ve uygulamalara dayandırılmış olup, her bakımdan yüksek maliyetli girişimlere ve hareketlere neden olmuş, halen de olmaktadır.

Bu noktada konunun "kurucu değerler" dışına çıkartıldığı, hukuk boyutunun geri plana alındığı, inanç/mezhep odaklı tercihlerin öne çıktığı bir dış politika anlayışına geçildiği görülmektedir. Bu dönemde Dışişleri bürokrasinin de dışarıdan ve politik tercihlere dayalı müdahalelere maruz kaldığı, bu müdahalelerin liyakata dayalı kurum kültürü üzerinde ciddi düzeyde olumsuz etkileri olduğu değerlendirilmiştir.

- * **Türkiye'nin mevcut dış politikası özellikle inanç temelli tercih ve uygulamalar doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılmaktadır.** Ancak bu yaklaşımın pratikte başarılı sonuçlar üretmesi mümkün görünmemektedir. Bir yanda bölgedeki komşu ülkelerin bu konudaki tepki ve dirençleri, diğer tarafta 2009 yılında Obama yönetimi döneminde dost ve müttefikleri ile başlayan kopuş, hasımlarla derinleşen çatışmacı ortam Türk diplomasisinin işlerini zorlaştırmaktadır.
- * **Türkiye, ABD ile olan ilişkilerinde mevcut statükoyu korumayı beklerken göreve yeni başlayan Biden yönetimi Obama ve Trump döneminden çok farklı olacaktır.** Türkiye Biden yönetimiyle temas kurmayı hedeflerken bu yeni yönetime nasıl yanaşacağını tam kestirememektedir. Kurumsallıktan uzaklaşan ve lobiler aracılığıyla kestirme yolları takip eden bir diplomasinin hakim olması Türkiye'nin sorunlarının çözümüne yönelik sıkıntılı bir yaklaşım doğurmaktadır. Biden yönetimi için kurumsal dış politikanın öncelik olacağı unutulmamalıdır.

Özetle; Türk dış politikasının Cumhuriyet'le birlikte, önceki dönemlerde benimsediği yaklaşımları ve ilkeleri çerçevesinde en uygun tanımı "Çağdaş Dış Politika" betimlemesidir. Bu tanım içinde ve dünyadaki gelişmeleri de göz önünde tutarak, önümüzdeki dönemde Türk Dışişleri yapısı ve işleyişi alanında ciddi bir "restorasyon" döneminin tasarlanması ve uygulamaya konulması elzem olarak değerlendirilmektedir.

Bu süreç içerik ve kadrolar olarak da düşünülmeli; bir yandan Çağdaş Dış Politika öğelerinin yeniden yaşama geçirilmeli, diğer yandan da dünyada bugün yaşanan yeni çatışma alanlarının doğurduğu koşullar ve ihtiyaçlar karşısında Türkiye'nin konumuna yönelik açılımlar geliştirilmelidir.

Önümüzdeki dönemde düzenlenecek olan etkinliklerin bu konulara yönelik olması, genel hatları ile bazı temel senaryolara dayalı yol haritası seçenekleri belirlenmesi yararlı olacaktır.